

The Concept of Habitus from Embodied Cognition Perspective; Based on “Body Techniques” of Marcel Mauss

Leila Ardebili

Assistant Professor in institute for Cultural,
Department of Science and Technology, Social and
Civilization Studies. Tehran, Iran

Abstract

This article is in line with the efforts of researchers who, in the last few years, have tried to eliminate the boundaries between cognitive and social sciences. Many researchers have investigated the classic works of sociology and anthropology in order to extract concepts which are useful in creating a common language between these two fields and help them in strengthening the foundations of new disciplines such as cognitive social science. Among these fundamental concepts is "Habitus", which is said to have been first proposed by the French anthropologist, Marcel Mauss and later developed in other social science traditions, especially in French anthropology. Relying on embodied cognition approach, which is one of the theories in cognitive science that emphasizes on the interaction between the Mind, Body, and Environment and by providing four interpretations of embodied cognition, the present research have studied, with a descriptive-analytical method, the concept of "Habitus" in the lecture "Body Techniques" by Mauss. The findings showed that Mauss's perception of Habitus as a "Total Social Fact" which has simultaneously the Psychological, Biological and the social aspects has a meaningful concordance with the interaction of the Mind, Body and Environment as a cognitive ecosystem in embodied cognition approach. Accordingly, the article claims that Habitus can be

– Corresponding Author: ardebili@iscs.ac.ir

How to Cite: Ardebili, L. (2024). The Concept of Habitus from Embodied Cognition Perspective; Based on “Body Techniques” of Marcel Mauss, *Quarterly Journal of Social sciences*, 31(104), 191-219. DOI: 10.22054/qjss.2024.81474.2824

Original Research

Date Accepted: 12/27/2024

Date Revised: 11/15/2024

Date Received: 08/21/2024

eISSN: 2538-2772

ISSN: 1735/1162

considered as one of the connecting concepts of cognitive sciences and social sciences and it can be used to establish and consolidate the foundations of cognitive social science as an emergent interdisciplinary field.

Keywords: Body Techniques, Embodied Cognition, Habitus, Marcel Mass, Total Social Fact..

Introduction

Aiming at gaining the intersection between sociology, anthropology, and cognitive science, and providing a basis for strengthening the foundations of interdisciplinary fields such as sociocognitive science, this research has tried to consider one of the significant concepts of sociology and anthropology in the light of an approach proposed in cognitive sciences. So, this article, in the light of the embodied cognition approach has studied "Habitus", as a concept proposed by Marcel Mauss in his lecture "Techniques of the Body", to show how Mauss's concept of "Total Social Fact", emphasizes the necessity of paying simultaneous attention to the biological/physiological-psychological/mental-social/cultural aspects of social facts for a profound understanding of the social. The reason for choosing "Habitus" to achieve the goal of this study is that, according to Lizardo (2017: 68), this concept has the capacity to revive the links between mind and culture and strengthen an interdisciplinary view of the interaction between the biological (body), the psychological (mind), and the socio-cultural. To achieve this goal, the present article first discusses what the embodied cognition approach is and, during the Literature Review section, explains the relationship of this approach to existing interpretations of embodied cognition in social science researches. Finally, using a descriptive-analytical method, the article reinterprets Mauss's concept of Habitus through the lens of four interpretations of embodied cognition approach.

Literature Review

Considering the research background of embodied cognition approach in social science researches, we can arrive at four different views of embodied cognition.

a) embodiment of cultural meaning

According to this view of embodiment, cultural meaning is fundamentally embodied. It means that, we can give meaning to our world in terms of the positions our bodies can take, such as our vertical position and our body movement in space (Lizardo, 2017: 76).

b) embodiment of sociocultural activity

According to this view, not only cultural meanings but also the activities we perform in our social and cultural environment are embodied. In other words, the forms and types of our activities in

different contexts are by no means formed from nothing, but are in some way an extension of our perception of the body and its relationship to the environment.

c) external embodiment of mind

In this interpretation, embodiment is an umbrella term for cognitive externalization of meaning and action. This view, which is more common in social studies of science and technology, includes studies of the interactions between embodied subjects and artifacts.

d) embodiment of the collective unconscious

In this interpretation, which is almost the opposite of (c), researchers believe that the body is a place for “internalization of the external”. In other words, not only does our embodied cognition affect the world, such as in tools, activities, and rituals, but the external environment also affects our minds.

Methodology

Relying on embodied cognition approach, which is one of the theories in cognitive science that emphasizes on the interaction between the Mind, Body, and Environment and by providing four interpretations of embodied cognition, the present research have studied, with a descriptive-analytical method, Mauss's concept of "Habitus" in the lecture "Techniques of the Body".

Results

By examining examples of habitus in Mauss's lecture, such as habitus of hunting, walking, digging, and swimming, based on the four interpretations of the embodied cognition, this article show how in each of these examples we can see the effect of mind, body, and environment on each other. Of course, this claim does not mean in any way that these three components are separate or have a cause and effect relationship with each other, but this relationship should be viewed as a dialectical relationship between these three components. However, findings show in this dialectical relationship between mind, body, and environment, one of components sometimes plays a more prominent role than the other two components. For example, in the case of magic in hunting, we can see how magic as an aspect of the cognitive unconscious (mind/ the psych) can help individuals to overcome their physical and environmental limitations; Or how technologies as a part of the environment (the social) contribute to

mental processes (the psych). In short, it seems applying the theory of embodied cognition on the analysis of habitus helps us to study social facts in a framework within which the interaction between mind, body and environment take place.

Conclusion

The findings showed that Mauss's perception of Habitus as a "Total Social Fact" which has simultaneously the psychological, biological and the social aspects has a meaningful concordance with the interaction of the Mind, Body and Environment as a cognitive ecosystem in embodied cognition approach. Accordingly, this article claims that Habitus can be considered as one of the connecting concepts of cognitive sciences and social sciences and it can be used to establish and consolidate the foundations of cognitive social science as an emergent interdisciplinary field.

مفهوم «هیتوس» از منظر شناخت بدنمند: نگاهی به «تکنیک‌های بدن» مارسل موس

استادیار گروه مطالعات علم و فناوری، پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی وزارت عتف، تهران، ایران

لیلا اردبیلی *

چکیده

این مقاله در امتداد کوشش‌های پژوهشگرانی قرار می‌گیرد که در چند سال اخیر به بازخوانی احیاگرانه‌ای از آثار کلاسیک جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی پرداخته‌اند تا دیوار تقسیم‌بندی‌ها میان علوم شناختی و علوم اجتماعی را کوتاه کنند و از خلال آن‌ها مفاهیمی را استخراج نمایند که در ایجاد زبان مشترک میان این دو حوزه از علم و فراهم آوردن بستری برای استحکام‌بخشیدن به پایه‌های رشته‌های جدیدی مانند علوم اجتماعی شناختی راهگشا باشند. یکی از این مفاهیم بنیادی «هیتوس» است که گفته می‌شود نخست‌بار توسط مارسل موس فرانسوی در گفتمان علوم اجتماعی مطرح و بعدها در سایر سنت‌ها، به‌خصوص جامعه‌انسان‌شناسی فرانسوی پروراند شد. در همین راستا، پژوهش حاضر با تکیه بر رویکرد شناخت بدنمند، که یکی از نظریه‌های مطرح در علوم شناختی است و به تأثیر و تأثر ذهن، بدن و محیط بر هم تأکید دارد، به بازخوانی مفهوم «هیتوس» در سخنرانی «تکنیک‌های بدن» موس پرداخته و چهار تفسیر از آن را بر مبنای پژوهش‌های انجام گرفته در جامعه/انسان‌شناسی شناختی با روشی توصیفی-تحلیلی ارائه می‌دهد. یافته‌ها نشان دادند که تلقی موس از هیتوس به‌عنوان «واقعیت اجتماعی تام» که در آن به‌طور هم‌زمان می‌توان تجلی امر زیستی، روانی و اجتماعی را شاهد بود، با رویکرد بدنمندی شناخت و برهمکنش بدن، ذهن و محیط به‌عنوان یک اکوسیستم شناختی انطباقی معنادار دارد. از همین رو، ادعای این مقاله آن است که هیتوس را می‌توان به‌عنوان یکی از مفاهیم پیونددهنده میان علوم شناختی و علوم اجتماعی در نظر گرفت و از آن برای تأسیس و تحکیم پایه‌های علوم اجتماعی شناختی استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: تکنیک‌های بدن، شناخت بدنمند، مارسل موس. واقعیت اجتماعی تام، هیتوس.

طرح مسئله

از دیرباز یکی از پرسش‌های مناقشه‌انگیز در علوم اجتماعی، به‌خصوص در میان جامعه/انسان‌شناسان این بوده است که فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی چگونه وارد ذهن انسان می‌شود و بر آن اثر می‌گذارد و اعمال ما چگونه متأثر از تعامل میان ذهن/شناخت^۱ و فرهنگ می‌شود. از سوی دیگر، در چند دهه اخیر، علوم شناختی تلاش کرده است تا با مطالعه سازوکارهای شناخت آدمی به پرسش‌هایی مانند رابطه ذهن و محیط پاسخ دهد. باوجود چنین پرسش‌های مشترکی در هر دو حوزه در مورد رابطه شناخت و فرهنگ، هنوز زبان مشترکی میان اهالی علوم اجتماعی و علوم شناختی به‌وجود نیامده است و همین امر باعث شده است که بر سر راه برقراری یک ارتباط میان‌رشته‌ای هم‌افزا میان علوم اجتماعی و علوم شناختی موانعی ایجاد شود. یکی از دلایل نبود این زبان مشترک آن است که مفاهیم پایه در این دو حوزه مطالعاتی به شکل‌های متفاوتی به کار گرفته می‌شوند، آنچه دیماجیو^۲ (264: 1997) آن را «عدم تطابق دو شیوه اندیشگانی» می‌نامد. برای مثال، بسیاری از اندیشمندان حوزه شناخت، «فرهنگ» را چیزی مرتبط با هنر، سنت و آداب و رسوم می‌دانند و از سوی دیگر جامعه/انسان‌شناسان نیز «شناخت» را همان شیوه اندیشیدن در نظر می‌گیرند. این فهم‌های متفاوت از این دو مفهوم نشان می‌دهند که تلقی هر یک از این رشته‌ها از موضوع پژوهش دیگری، بسیار ابتدایی است و در نتیجه بدیهی است که هر یک دیگری را نامرتبط به موضوع کار خود بدانند (DiMaggio, 1997). این در حالی است که دو مفهوم شناخت و فرهنگ ربط وثیقی با هم دارند به‌نحوی که می‌توان ادعا کرد که حوزه میان‌رشته‌ای علوم اجتماعی شناختی به‌طور عام و رشته‌هایی مانند جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی شناختی، به‌طور خاص، می‌توانند امکان گفت‌وگو میان این دو حوزه را میسر سازند، گفت‌وگویی هم‌افزا که می‌تواند تقسیم‌بندی‌های جعلی در دانشگاه‌ها را از بین ببرد، تقسیم‌بندی‌هایی که بر اساس آن‌ها رشته‌هایی که ذهن را مطالعه می‌کنند از رشته‌هایی که

1. mind/cognition

2. P. DiMaggio

فرهنگ‌ها یا جوامع را مطالعه می‌کنند از هم جدا هستند.

باهداف کوتاه‌کردن دیوار این تقسیم‌بندی‌ها و کم‌رنگ‌کردن مرزهای میان علوم شناختی و علوم اجتماعی در چند دهه اخیر، جامعه/انسان‌شناسان طی اقدامی ارزنده آغاز به بازخوانی احیاگرانه‌ای از آثار جامعه/انسان‌شناسی کلاسیک کرده‌اند و از میان آن‌ها مفاهیم مرتبط با ذهن و شناخت را استخراج کرده‌اند به این امید که بدین‌وسیله بتوانند با علوم شناختی پیوندهای خود را استحکام بخشند، اقدامی که مقاله حاضر در زمره آن قرار می‌گیرد. یکی از نتایج این تلاش‌ها معرفی سه سنت دورکیمی، گافمنی و بوردیوی است که جامعه/انسان‌شناسان شناختی معتقدند بیشترین قرابت را با دستاوردهای علوم شناختی، به‌خصوص روان‌شناسی و عصب‌شناسی شناختی دارند (Brekhus & Ignatow, 2017: 1-27). از این‌رو، این دسته از اندیشمندان اجتماعی تلاش دارند تا مفاهیم کلیدی مطرح در این سه رویکرد را مورد بازخوانی شناختی قرار دهند تا از این طریق بتوانند برای پرسش بنیادین خود درباره رابطه میان شناخت و فرهنگ پاسخی در خور بیابند. یکی از این مفاهیم، «هیتوس»^۱ است که این پژوهشگران معتقدند ظرفیت احیای پیوندهای دیرینه میان شناخت و فرهنگ و تقویت نگاهی میان‌رشته‌ای برای بررسی رابطه آن‌ها را داراست. برای مثال، لیزاردو^۲ (2017:68) معتقد است که مفهوم «هیتوس» در آثار پی‌یر بوردیو دارای دلالت‌های شناختی است و می‌توان از آن به‌عنوان یکی از مفاهیم بنیادین علوم اجتماعی شناختی استفاده کرد. از سوی دیگر، پژوهش‌ها در علوم شناختی، از جمله عصب‌شناسی، روان‌شناسی و زبان‌شناسی شناختی و به‌خصوص در رویکردهای شناخت بدنمند^۳ و حوزه‌هایی مانند «شبیه‌سازی بدنمند»^۴ (Gallese, 2003:520) که بر توانایی انسان در تقلید سریع و اغلب ناخودآگاه حرکات دیگران دلالت دارد و نیز پژوهش‌هایی که در رابطه با سیستم عصب‌های آینه‌ای انسان^۵ انجام شده‌اند که طبق یافته‌های آن‌ها یکی از وظایف

1. habitus

2. O.Lizardo

3. embodied cognition

4. embodied simulation

5. mirror neuron system(MNS)

عصب‌های آینه‌ای «تشکیل بازنمایی‌های نسبتاً انتزاعی از کنش‌های عملی» است (Lizardo, 2007: 330)، همگی بر این ادعا صحه می‌گذارند که «هیتوس» دارای واقعیت روان‌شناختی^۱ است، یعنی یافته‌های روان‌شناسی و عصب‌شناسی شناختی از ادعاها در مورد ماهیت آن پشتیبانی می‌کنند (Ibid). البته باید توجه داشت که این تلاش‌های میان‌رشته‌ای، در جامعه/انسان‌شناسی شناختی، به‌صورت معناداری عمدتاً از دهه ۹۰ میلادی آغاز شده است، یعنی زمانی که رویکرد شناخت بدنمند مطرح شد که طبق آن ذهن/مغز، بدن و محیط در اکوسیستمی شناختی که با هم ایجاد می‌کنند از هم تأثیر می‌گیرند و بر هم اثر می‌گذارند.

پژوهش حاضر بر آن است تا در راستای این تلاش‌ها، به‌منظور یافتن فصل مشترکی میان جامعه/انسان‌شناسی و علوم شناختی و فراهم آوردن زمینه‌های استحکام‌بخشی به پایه‌های حوزه‌هایی میان‌رشته‌ای مانند علوم اجتماعی شناختی به‌طور کل و جامعه/انسان‌شناسی شناختی به‌طور خاص یکی از مفاهیم این رشته‌ها را به محک آزمون یکی از رویکردهای مطرح در علوم شناختی بزنند. از این‌رو در ادامه خواهیم دید که این مقاله ذیل رویکرد شناخت بدنمند به بازخوانی شناختی مفهوم «هیتوس» در آراء مارسل موس^۲ در سخنرانی «تکنیک‌های بدن»^۳ که در سال ۱۹۳۴ ایراد کرده پردازد و نشان دهد که چگونه موس ذیل مفهوم «واقعیت اجتماعی تام»^۴ بر ضرورت توجه هم‌زمان به امر زیستی/فیزیولوژیکی-روانی/ذهنی-اجتماعی/فرهنگی را برای مطالعات اجتماعی تأکید کرده و اخذ نگاهی میان‌رشته‌ای برای فهم دقیق واقعیت اجتماعی را از واجبات پژوهش جامعه/انسان‌شناختی برشمرده است، آن‌هم در زمانه‌ای که رشته‌های مختلف در تلاش بودند که تنها درون مرزهای خود-تعریف و جعلی‌شان به فعالیت پردازند (Mauss, 1973: 71-73). دلیل انتخاب «هیتوس» برای دست یافتن به هدف این مطالعه آن است این مفهوم به گفته لیزاردو (2017: 68) ظرفیت احیای پیوندهای میان ذهن و فرهنگ و تقویت نگاه

1. psychological reality

2. M. Mauss

3. "Techniques of the Body"

4. Total Social Fact

میان‌رشته‌ای به تعامل میان امر زیستی (بدن)، امر روانی (ذهن) و امر اجتماعی-فرهنگی را دارد. برای رسیدن به این هدف، مقاله حاضر ابتدا به چستی رویکرد شناخت بدنمند می‌پردازد و در خلال بخش پیشینه پژوهش ارتباط این رویکرد با پژوهش‌های اجتماعی را توضیح می‌دهد و درنهایت، با روشی توصیفی-تحلیلی به بازخوانی ایده‌های موس در سخنرانی «تکنیک‌های بدن» از دریچه رویکرد شناخت بدنمند خواهد پرداخت.

ادبیات مفهومی: رویکرد نظری شناخت بدنمند

در آغاز شکل‌گیری علوم شناختی، این حوزه مطالعاتی زیر سلطه دو گرایش «شناختگرایی»^۱ (مطالعه ساختارهای بازنمایی ذهن) و «محاسبه‌گرایی»^۲ (مطالعه نحوه پردازش آن ساختارها توسط مغز) قرار داشت. هر دوی این گرایش‌ها در مطالعات خود بر فرآیندهای عصبی غیرقابل مشاهده و مغز تأکید داشتند و بدن در مطالعات آن‌ها نقشی نداشت، حال آنکه همین بدن است که مغز و شبکه عصبی را در خود جای داده است. در اواخر دهه ۱۹۸۰ بود که رویکرد نظری شناخت بدنمند در مخالفت مستقیم با این دو موضع سربرآورد (Cerulo, 2017: 93). طبق این رویکرد سازوکار ذهن و ساخت معنا عمیقاً با تجربه بدن از محیط درهم‌تنیده هستند و میان ذهن، بدن و محیط رابطه‌ای پیچیده برقرار است. برای فهم بهتر بدنمندی ذهن مثالی را در نظر بگیریم. اگر ما با رژیم غذایی ایرانی پرورش یافته باشیم احتمالاً خاطراتی از خوردن آبگوشت خواهیم داشت، هرچند ممکن است این غذا بسته به منطقه جغرافیایی و فرهنگی‌ای که به آن تعلق داریم دارای مواد تشکیل‌دهنده و حتی مزه و شکل متفاوتی باشد. به هر حال، این یک واقعیت است که فهم ما از آبگوشت محصول یک محاسبه ذهنی نیست. بلکه، این درک شامل بو و مزه آبگوشت‌هایی است که در گذشته میل کرده‌ایم یا خاطره و تصویری است که از گوشت‌ها، نخودها، بافت غذا و نحوه سرو آن در ذهن داریم که دست کم دو مورد آخر

1. cognitivism

2. computationalism

اموری فرهنگ‌وابسته^۱ هستند (و در خرده‌فرهنگ‌های مختلف متفاوت باشند)؛ بنابراین، فهم ما از آبگوشت به تجربه جسمانی ما، به بافتی که در آن خوردن آبگوشت را تجربه کرده‌ایم و به پردازش عصبی آن تجربه متکی است و از طریق این پردازش‌هاست که می‌توانیم آبگوشت را به‌عنوان یک غذای ایرانی معنادار کنیم. البته این بدان معنا نیست که ما فقط چیزهایی را درک می‌کنیم که تجربه مستقیمی از آن‌ها داریم؛ زیرا به گفته سرولو (87: 2017) ما می‌توانیم غذاهایی که هرگز نخورده‌ایم را نیز درک کنیم. برای مثال، پای سرخ‌شده قورباغه، یکی از غذاهای موردعلاقه فرانسوی‌ها و چینی‌ها را در نظر بگیریم. برای درک این غذا ما نظام‌های دیداری‌مان را از طریق زبان با پای سرخ‌شده قورباغه مرتبط می‌کنیم. در اصل ما ایده‌ها و تصورات برآمده از تجربه‌های قبلی در مورد ظاهر قورباغه را می‌گیریم و آن‌ها را با درک خود از عمل سرخ کردن ترکیب می‌کنیم و به‌این ترتیب ترکیب‌های بصری جدیدی را ایجاد می‌کنیم و با آن‌ها پای سرخ‌شده قورباغه را تجربه می‌کنیم و به آن معنا می‌دهیم (Ibid). به بیان خلاصه، شناخت بدنمند مبتنی بر این استدلال است که ما از موجوداتی تکامل یافته‌ایم که فعالیت‌های شناختی آن‌ها عمدتاً حاصل تعامل سه مؤلفه ذهن، بدن و محیط با هم است. از این رو، شناخت انسان در پردازش‌های حسی حرکتی و تعامل بدن با محیط ریشه دارد و به‌هیچ‌وجه پدیده‌ای انتزاعی و متمرکز در ذهن/مغز نیست (Ibid).

در ادامه، برای درک بهتر رویکرد شناخت بدنمند به پیشینه مطالعاتی پژوهشگران اجتماعی در این حوزه نگاهی خواهیم داشت و تفسیرهایی که آن‌ها از این رویکرد داشته‌اند را طبقه‌بندی می‌کنیم تا درنهایت بتوانیم از این خوانش‌ها در تحلیل آراء مارسل موس استفاده کنیم.

پیشینه پژوهش: چهار رویکرد تفسیری از شناخت بدنمند در پژوهش‌های اجتماعی

رویکرد شناخت بدنمند به عنوان یکی از رویکردهایی که ظرفیت بالایی در جلب نظر اندیشمندان رشته‌های مختلف به خصوص اصحاب علوم اجتماعی دارد اکنون اقبال گسترده‌ای پیدا کرده است. در جامعه/انسان‌شناسی شناختی، توجه به بدنمندی شناخت بر حوزه‌های متنوعی مانند مطالعات علم و فناوری، جامعه‌شناسی فرهنگی-شناختی، تحلیل سازمانی، نظریه تعامل‌گرا، جامعه/انسان‌شناسی عواطف/جنسیت/دین و غیره تأثیرگذار بوده است. علت اصلی این علاقه‌مندی این است که این رویکرد توانسته مدل‌های کلاسیک و پسا کلاسیک، مانند نمادگرایی و ساختارگرایی را کنار بزند و تفسیر جدیدی از فرهنگ‌پذیری و شکل‌گیری کنش اجتماعی به عنوان پدیده‌هایی اساساً بسترمند^۱ و موقعیت‌مند^۲ ارائه دهد (Lizardo, 2011: 31) البته باید توجه داشت که همان‌طور که در میان اصحاب علوم شناختی از شناخت بدنمند تفاسیر متعددی وجود دارد (Cerulo, 2017: 81-100)، اندیشمندان علوم اجتماعی نیز خوانش‌های مختلفی از این نوع از شناخت دارند. به‌طور کل، با نگاهی به پیشینه پژوهش موجود در این حوزه می‌توان به چهار تلقی مختلف از شناخت بدنمند در تحلیل‌های اجتماعی دست یافت که در ادامه با ذکر نمونه به آن‌ها خواهیم پرداخت.

(الف) بدنمندی معنای فرهنگی

طبق این تلقی از بدنمندی، معنای فرهنگی اساساً بدنمند است بدان معنا که ما با توجه به وضعیت‌هایی که بدنمان می‌تواند به خود بگیرد، مانند حالت عمودی بدن و حرکت در فضا به جهان اطرافمان معنا می‌دهیم (Lizardo, 2017: 76). خاستگاه این تلقی از معنای فرهنگی و ربط آن به بدنمندی نظریه تأثیرگذار استعاره مفهومی^۳ لیکاف^۴ و جانسون^۱ (1980) است.

1. Embedded

2. Situated

3. Conceptual Metaphor

4. Lakoff

به بیان روشن‌تر، کاربست و بسط این نظریه به حوزه‌های اجتماعی فرهنگی مانند آیین‌های مذهبی، اسطوره‌ها، اقتصاد و سیاست در نهایت پژوهشگر را به این تفسیر می‌رساند که معنایی که ما به جهان اطرافمان می‌دهیم اساساً بدنمند و ریشه‌دار در تجربه جسمانی ما از محیط است.

برای نمونه، طبق این تلقی از شناخت بدنمند اینکه در برخی از فرهنگ‌ها رنگ سیاه با مرگ/مراسم عزا پیوند خورده است، برآمده از جفت شدن مغز/ذهن، محیط و بدن است. سازوکار دخیل در جفت‌شدگی این سه مؤلفه در معنای فرهنگی رنگ سیاه و دلالت آن بر مرگ و عزاداری، استعاره مفهومی «تاریکی به مثابه افول» است. این استعاره که برآمده از تجربه انسان از چرخه شب و روز است و شناخت بدنمند او از این واقعیت که در شب تاریک/سیاه همه چیز رو به خاموشی می‌رود باعث شده است که در برخی از فرهنگ‌ها (مانند بسیاری از خرده فرهنگ‌های ایرانی) رخت عزا رنگ سیاه/تیره داشته باشد (Lakoff & Johnson, 1980: 236).

(ب) بدنمندی فعالیت فرهنگی اجتماعی

طبق این تلقی، نه تنها معناها و فرهنگی، بلکه فعالیت‌هایی که ما در محیط اجتماعی و فرهنگی خود انجام می‌دهیم نیز بدنمند است. به بیان دیگر، شکل و نوع فعالیت‌های ما در بافت‌های مختلف به هیچ وجه در خلأ شکل نمی‌گیرند بلکه به نوعی بسط تلقی ما از بدن و ارتباط آن با محیط است. برای نمونه، به نوع و شکل فعالیت‌هایی که افراد در مراسم و آیین‌های مذهبی انجام می‌دهد را در نظر بگیرید. این فعالیت‌ها نه اموری فردی هستند و نه در همه فرهنگ‌ها و جوامع مشابه هم‌اند. آن‌ها در واقع، برآمده از شناخت فرهنگی و اساساً بدنمند یک جامعه درباره آیین و مراسمی خاص و نیز بسط تصور یک جامعه درباره بدن و نحوه تعامل آن با محیط در بافت مورد نظر است. از همین روست که اندیشمندان علوم اجتماعی حامی این برداشت از بدنمندی و ربط آن با فعالیت‌های اجتماعی فرهنگی از

مفهوم بدنمندی به منزله مفهومی حساسیت‌زا^۱ استفاده می‌کنند که به غنای توصیف‌های آن‌ها از تجربه‌های افراد در جامعه کمک می‌کند (Waskul & Vannini, 2006: 121). برای نمونه، لویک واکان^۲ (1984: 387-414) در قوم‌نگاری تجربه زیسته بوکسرها چگونگی کسب گرایش‌های شناختی و حرکتی آن‌ها را مورد مطالعه قرار داده و از مفهوم شناخت بدنمند برای توصیف تجربه بدنی بوکسرها و چگونگی حک‌شدگی^۳ شناخت فرهنگی موجود در مورد بوکس بر بدن آن‌ها استفاده کرده است. این نوع نگاه بدنمند واکان به بوکس به عنوان فعالیت اجتماعی در واقع امتداد نگاه بوردیو (1970: 151-170) در کار میدانی خود در میان کابیلی‌ها^۴ است، نگاهی که بعدها در درک ذائقه و شناخت در فرانسه (1984) در کتاب تمایز^۵ بسط پیدا کرد، بوردیو در این پژوهش سعی کرد تا نشان دهد که چگونه فعالیت‌های روزانه کابیلی‌ها و معنایشان در واقع بسط تلقی آن‌ها از بدنشان است.

ج) بدنمندی بیرونی شناخت

در این برداشت، «بدنمندی» عبارتی است فراگیر برای اشاره به صورت‌های بیرونی‌سازی شده^۶ شناختی معنا و کنش. این دیدگاه که در مطالعات اجتماعی علم و فناوری متداول‌تر است شامل بررسی‌ها درباره تعاملات میان سوژه‌های بدنمند با مصنوعات است. به عبارت دیگر، در این تفسیر از شناخت، پژوهشگران کوشیده‌اند تا در ابزارها و محیط‌های بیرون از فرد به دنبال رد پای شناخت باشند (McDonnell, 2016: 96-116)؛ بنابراین، شناخت فقط محدود به سوژه‌ها نمی‌شود بلکه در محیط اجتماعی فرهنگی و تکنولوژیک آن‌ها نیز بسط می‌یابد. در این خوانش محیط بیرون با تمام ملحقات آن امتداد ذهن بدنمند سوژه‌هاست.

1. Sensitizing
2. L. Wacquant
3. Inscription
4. Kabyle
5. Distinction
6. Externalization

خوانش شناختی از روایت جالب پی‌یر لمونیه^۱ (15: 1992) درباره انتخاب‌های فناورانه دخیل در صنعت هوایی در جنگ جهانی دوم نمونه‌گویی از این نوع نگاه به شناخت بدنمند و ارتباط آن با جهان بیرون و ابزارهاست. لمونیه چنین روایت می‌کند که طی جنگ جهانی دوم برخی از هواپیماها علی‌رغم کارایی بالا به‌خاطر شکل زنانه‌ای که داشتند هرگز نتوانستند وارد خط تولید انبوه شوند. دلیل این موضوع، آن است که از منظر شناخت بدنمند و نظریه استعاره مفهومی، جنگ عرصه‌ای مردانه است و اعتقاد بر این است که شکل مردانه هواپیماها می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت جنگ ایفا کند. لمونیه خاطرنشان می‌کند که انتخاب‌های ما از فناوری‌ها و مؤلفه‌های دخیل در شکل‌گیری یک فناوری تنها محدود به دسترسی ما به امکانات طبیعی و تجهیزات نیست بلکه دلیل اصلی این انتخاب‌ها تا حد زیادی در شناخت‌های فرهنگی موجود در میان ذهنیت اعضای یک جامعه ریشه دارد که اساساً بدنمند هستند. درنهایت، لمونیه نتیجه می‌گیرد که پیشرفت‌ها در علوم شناختی به‌خصوص انسان‌شناسی شناختی می‌تواند در مطالعات انسان‌شناسی فناوری نقش سرنوشت‌ساز و راهگشایی را داشته باشد، زیرا با دستاوردهای این رشته‌ها می‌توان نشان داد که چگونه شناخت بیرون‌سازی می‌شود یعنی پردازش‌های ذهنی/شناختی ما به جهان و ابژه‌های درون آن بسط پیدا می‌کنند.

(د) بدنمندی ناخودآگاه شناختی

در این تفسیر که تقریباً برعکس خوانش (ج) است، پژوهشگران بر این باورند که بدن محل «درونی‌سازی^۲ امر بیرونی» است (Strand & Lizardo, 2015: 44-70). به عبارت دیگر، نه تنها شناخت بدنمند ما بر جهان و ملحقات آن، مانند ابزارها، فعالیت‌ها و آیین‌ها، تأثیر می‌گذارد، محیط بیرون نیز بر ذهن ما اثر می‌گذارد. به بیان دیگر، اگر ناخودآگاه شناختی را هم‌ارز ذهن/بازنمایی‌های جمعی^۳ به معنای دورکیمی آن در نظر بگیریم این ناخودآگاه

1. P. Lemonnier

2. Internalization

3. Collective Representation

متأثر از شناخت بدنمند است.

برای نمونه، پژوهشگران این حوزه معتقدند که ارزش‌ها و باورهای یک جامعه که در واقع از اجزاء مهم ناخودآگاه شناختی آن جامعه به شمار می‌روند ریشه در بخش‌های اصلی بدن دارند (Lizardo, 2009: 719). برای مثال، اینکه مسلمانان بر این باورند که در قیامت نیکوکاران نامه اعمال نیک خود را در دست راست و بدکاران نامه اعمالشان را در دست چپ می‌گیرند و به‌طور کل، «برتری» سمت راست بدن نسبت به سمت چپ در میان مسلمانان که آن را در آیین‌های مربوط به قضای حاجت، خاک‌سپاری، اعمال حج و غیره می‌بینیم (Mauss, 1973: 77-80) در واقع مؤید اصل بدنمندی ناخودآگاه شناختی است (در این باره در بخش یافته‌ها بیشتر توضیح خواهم داد). این تلقی از شناخت بدنمند می‌تواند باب گفتگو میان انسان/جامعه‌شناسان و آثار علمی شناختی مرتبط با نظریه‌پردازی پدیده‌های ضمنی و ناخودآگاه را بگشاید (Wacquant, 2013; Cerulo, 2015).

با توجه به این چهار خوانش از رویکرد شناخت بدنمند در مطالعات اجتماعی در قسمت بعد نگاهی تحلیلی به آراء موس در سخنرانی «تکنیک‌های بدن» خواهیم داشت، با این هدف که بتوانیم با ارائه خوانشی شناختی از آراء او، به‌خصوص مفهوم هییتوس، در جهت تقویت نگاه میان‌رشته‌ای در حوزه‌هایی مانند علوم اجتماعی شناختی گام برداریم.

یافته‌ها: بازخوانی «تکنیک‌های بدن» از منظر شناخت بدنمند

سخنرانی‌های موس در دهه‌های ۲۰ و ۳۰ میلادی در انجمن روان‌شناسی فرانسه نشان‌دهنده درک منحصر به فرد او از رابطه میان روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و اعتقادش به تعامل هم‌افزایی است که این دو رشته می‌توانند داشته باشند و در همین سخنرانی‌ها بود که موس مفهوم «هییتوس» را مطرح کرد (Mauss, 1973: 73). در این دوره موس عمدتاً بر روابط میان جامعه‌شناسی با روان‌شناسی و فیزیولوژی متمرکز بود. او مدافع نوعی جامعه‌شناسی کل‌نگر با رویکردی «اجتماعی-روانی و زیستی»^۱ (Mauss, 1979: 132) بود و اعتقاد

داشت که جامعه‌شناس نباید از ساحت‌های «روانی-فیزیولوژیکی»^۱ امر اجتماعی غفلت کند. در این راستا، یکی از اصطلاحات مشهور موس که گواهی است بر نگاه میان‌رشته‌ای او اصطلاح «واقعیت اجتماعی تام» است. این مفهوم برآمده از اعتقاد او بر این اصل بود که «برخلاف انسان‌شناسی/جامعه‌شناسی کارکردگرا نباید تصویری جزء به کل به جامعه داشت و جامعه را نباید با توجه به ساحت کارکردی اجزاء آن در قلمروهای اقتصاد، قانون، سیاست، مذهب و غیره درک کرد؛ بلکه باید توجه داشت که حیات اجتماعی خود را در فشرده‌ترین حالتش در موقعیت‌های خاص نشان می‌دهد، یعنی جایی که روابط اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، مذهبی و سیاسی، فیزیولوژیکی و روان‌شناختی بر یکدیگر منطبق می‌شوند» (Fournier, 2006: 67-93). بنابراین برای فهم دقیق امر اجتماعی باید تمام این ساحت‌ها را با هم در نظر گرفت.

در میان این سخنرانی‌ها که موس در آن‌ها به اهمیت توجه به «تام‌بودگی»^۲ امر اجتماعی تأکید داشت، سخنرانی او تحت عنوان «تکنیک‌های بدنی» (1973) با توجه به هدف ما در این پژوهش از اهمیت بیشتری برخوردار است، سخنرانی‌ای که طی آن موس در مورد اثرگذاری واقعیت‌های اجتماعی بر بدن جسمانی و برعکس و نحوه شکل‌گیری «هیتوس» و نیز درهم‌آمیختگی امر زیستی-روانی-اجتماعی در آن سخن گفته است.

تکنیک نزد موس

پیش از هر چیز باید دید که منظور موس از تکنیک در این سخنرانی چه بوده است تا دریابیم که چگونه این مفهوم او را به هیتوس و پیوستگی امر روانی-زیستی-اجتماعی در آن هدایت کرده است. موس در بخشی از این سخنرانی بیان می‌کند که «من چندین سال مرتکب این خطای بنیادین بودم و فکر می‌کردم که تکنیک یعنی وجود یک ابزار» (P.75) او در ادامه در تصریح منظور خود از تکنیک این گونه می‌گوید «من تکنیک را عملی می‌دانم که تأثیرگذار و سنتی است» (Ibid) و معتقد است که از این منظر «تکنیک تفاوتی با

1. Psychophysiological

2. Totality

عمل جادویی، مذهبی یا نمادین ندارد» (Ibid). موس در جای دیگر خاطرنشان می‌کند که منظور او از تکنیک‌های بدن «روش‌هایی است که طبق آن‌ها در هر جامعه افراد می‌دانند که چگونه از بدن خود استفاده کنند» (P.70). درواقع، منظور موس از تکنیک توانش^۱ ناخودآگاهانه یا نیمه آگاهانه‌ای است که ما به‌عنوان اعضای یک جامعه از چگونگی به‌کارگیری بدن خود در انجام امور روزمره‌مان در اختیار داریم.

موس در ادامه سخنرانی خود درباره اینکه چرا به تکنیک‌های بدن علاقه‌مند شده است چنین می‌گوید «بدن اولین و طبیعی‌ترین ابزار انسان است. یا به بیان دقیق‌تر و اگر نخواهیم از واژه ابزار استفاده کنیم باید گفت بدن اولین و طبیعی‌ترین ابژه تکنیکی و درعین حال امکان تکنیکی انسان است» (P.75) و بر ویژگی پیشینی تکنیک‌های بدن نسبت به تکنیک‌های ابزاری تأکید می‌کند و بر این باور است که «...پیش از تکنیک‌های ابزاری مجموعه‌ای از تکنیک‌های بدنی وجود دارد...» (Ibid). او در ادامه درباره خاستگاه تکنیک‌های بدن چنین می‌گوید «تکنیک‌های بدن...نه تنها حاصل فرد، بلکه حاصل تحصیلاتش و کل جامعه‌ای که به آن تعلق دارد و جایگاهی است که فرد در جامعه اشغال کرده است» (Ibid). به‌همین دلیل او معتقد است که بررسی بدن و تکنیک‌های آن باید در بستری ملهم از آراء روان‌شناسی، فیزیولوژی (زیست‌شناسی) و جامعه‌شناسی صورت بگیرد. در راستای این تأکید بر نگاه میان‌رشته‌ای در مطالعه واقعیت اجتماعی، موس در بخشی از این سخنرانی در نقد جامعه‌شناسی زمان خود و غفلت هم‌عصرانش از این نوع نگاه چنین می‌گوید «...ما در بررسی روابط مستمر میان امر زیستی و جامعه‌شناختی، به امر روان‌شناختی، به‌عنوان یک میانجی، توجهی نداریم» (P.73) و این معضل مانع از این می‌شود که «تصویر روشنی از واقعیت‌ها...» (Ibid) داشته باشیم. او برای حل این معضل معتقد است که باید «نگاهی سه‌وجهی» به واقعیت‌های اجتماعی داشته باشیم، یعنی نگاهی توأمان فیزیولوژیکی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی و «هیتوس» را به‌عنوان مفهومی معرفی می‌کند که ظرفیت لازم برای بررسی از این سه منظر را داراست، مفهومی که بعدها در

جامعه‌شناسی فرانسوی در آراء بوردیو پرورش یافت. در ادامه به توضیح بیشتر معنای هیتوس از نظر موس می‌پردازیم.

معنای هیتوس در نزد موس و ربط آن با شناخت بدنمند

موس درباره اینکه چرا از صورت لاتین «عادت» یعنی «هیتوس» استفاده می‌کند چنین می‌گوید «این واژه بسیار بهتر از «طبع»^۱ (عادت یا عرف)، «وجود»، «توانایی اکتسابی» و «قوه» ارسطو... است» و هیچ ارتباطی با «اصول متافیزیکی» ندارد (Ibid). او در ادامه در توضیح منظور خود از به کارگیری «هیتوس» بیان می‌کند که هرچند تقلید «یکی از پایه‌های شکل‌گیری هیتوس در جامعه» است اما هیتوس «متأثر از آن است که چه کسی، در چه طبقه اجتماعی و با چه منزلت و تحصیلاتی دست به تقلید می‌زند» (Ibid). از همین رو، موس در ادامه مدعی می‌شود که در مطالعه «هیتوس» «ما باید شاهد تکنیک‌ها و عملکرد عقل عملی جمعی و فردی باشیم، نه اینکه به شیوه رایج، صرفاً روح^۲ و گرایش‌های تکراری را جستجو کنیم» (Ibid). اگر از دریچه گفتمان علوم شناختی به این نقل قول نگاه کنیم می‌توان گفت که موس در مطالعه «هیتوس» به دنبال همان شناخت فرهنگی^۳ است چیزی که مانند «عقل جمعی» خاصیت نوظهور و تکوینی^۴ دارد، یعنی چیزی بیش از جمع شناخت تک‌تک افراد یک جامعه و «گرایش‌های تکراری» آن‌ها است.

تفکیک‌ناپذیری امر زیستی - روانی - اجتماعی در هیتوس با نگاهی به جادو

موس برای نشان دادن چگونگی تلفیق امر فیزیولوژیکی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی در هیتوس و غیرقابل تفکیک آن‌ها از هم از جادو در میان بومیان استرالیایی مثالی می‌آورد و اذعان می‌کند وردی که این مردمان هنگام دویدن در حین شکار زیر لب می‌خوانند یا شیء جادویی‌ای که هنگام «شکار درخت‌نوردان کیسه‌دار^۵ به دندان می‌گیرند» باعث

1. Habitude

2. Soul

3. Cultural Cognition

4. Emergent

5. Phalanger

می‌شود که آن‌ها بتوانند «از کانگوروها، شترمرغ‌ها و سگ‌های وحشی سبقت بگیرند» (P.74) و ساعت‌ها به کمک بندهایی خاص از درخت‌ها آویزان بمانند تا بتوانند با موفقیت طعمه خود را شکار کنند (Ibid). موس در راستای تأکیدی که به لزوم اخذ دیدگاهی سه‌وجهی در مطالعه امر اجتماعی دارد در توضیح این نوع از جادو می‌گوید «آنچه می‌خواهم در اینجا به آن اشاره کنم نوعی اعتماد به نفس است، یعنی جریان روان‌شناختی که می‌توان آن را به یک عمل مرتبط ساخت، آنچه در درجه اول مربوط به پایداری بدن (هنگام آویختن از درخت) است که به لطف اوراد و شیء جادویی به دست می‌آید...» و در ادامه اظهار می‌دارد که «کنشگر نمی‌تواند عمل تکنیکی، عمل جسمانی، عمل مذهبی-جادویی را در اینجا از هم تفکیک کند» (Ibid). اگر بدنمندی شناخت را برهمکنش‌های ذهن/مغز، بدن و محیط بر یکدیگر بدانیم در اینجا شاهدیم که چگونه موس هم‌صدا با پژوهشگران علوم شناختی تأکید بر تفکیک‌ناپذیری این سه مؤلفه از هم می‌کند. از سوی دیگر، اگر جادو را ساحتی از ناخودآگاه جمعی-شناختی جامعه بومیان استرالیایی بدانیم (زیرا شکارچی نمی‌داند که ورد یا شیء جادویی چگونه به او در صید طعمه‌اش کمک می‌کند)، در اینجا شاهدیم که چگونه یک بومی استرالیایی برای فائق آمدن بر سختی‌های محیطی (شکار حیوانات درخت‌نورد) و محدودیت‌های بدنی (مثل سرعت محدود در دویدن یا محدودیت‌های زیستی برای آویزان ماندن طولانی از درخت) از قدرت ذهن جمعی و ناخودآگاه شناختی جامعه خود (جادو) کمک می‌گیرد. این توضیح با آنچه در بخش (د)، «بدنمندی ناخودآگاه شناختی»، گفته شد، سازگار است که طبق آن ناخودآگاه شناختی با بدن و محیط ربط وثیقی دارد و با آن‌ها اکوسیستمی شناختی تشکیل می‌دهد و می‌توان بر آن دو مؤلفه دیگر تأثیر بگذارد.

در همین راستا موس مثالی از مسئله یکسان‌دستی^۱ در میان مسلمانان می‌آورد و بیان می‌کند که یک مسلمان «هرگز نباید غذایش یا بخش‌های خاصی از بدنش را با دست چپ

1. Ambi-Dextrousness

یکسان‌دستی یا دودستی به مفهوم توانایی فرد در به کارگیری هر دو دست است که تنها در مورد استفاده از دست‌ها به کار نمی‌رود بلکه می‌تواند به معنی استفاده یکسان از پاها نیز باشد.

لمس کند» (P.78) و در ادامه می‌گوید «برای اینکه بدانیم چرا یک فرد مسلمان^۱ حرکات بدنی خاصی را انجام نمی‌دهد ... نه فیزیولوژی و نه روان‌شناسی نامتقارنی حرکتی^۲ انسان کافی نیست، بلکه ضروری است تا از سنت‌هایی مطلع باشیم که چنین حرکت‌هایی را به فرد تحمیل می‌کنند.» (Ibid)؛ بنابراین، می‌توان ادعا کرد که «سنت» نیز مانند «جادو» واجد ساحتی از ناخودآگاه شناختی است و می‌تواند خود را به‌عنوان یک امر بیرونی بر بدن و محیط فرد تحمیل کند و به گفته موس از طریق سویه‌های روان‌شناختی‌اش (مانند اعتماد به نفس در جادوی شکار) به فرد کمک کند تا بر محدودیت‌های بدنی و محیطی‌اش غلبه پیدا کند، تعامل این‌چنینی این سه مؤلفه را می‌توان در مناسک و آیین‌های مذهبی به تکرار شاهد بود.

بیل‌های فرانسوی و سربازهای بریتانیایی

موس در ادامه برای پروراندن بحث خود می‌گوید «طی جنگ جهانی اول، توانستم مشاهدات زیادی در مورد خاص‌بودگی^۳ تکنیک‌ها جمع‌آوری کنم، مانند تکنیک حفاری...» (p.71). در این بخش او به ویژگی «خاص‌بودگی» به‌عنوان یکی از ویژگی‌های هیتوس اشاره دارد که به‌موجب آن تکنیک‌های بدن از جامعه‌ای به جامعه دیگر از هم متفاوت می‌شوند. موس معتقد است که هیتوس‌های بدنی به‌هیچ‌وجه اموری فردی نیست بلکه این جامعه است که از طریق «تعلیم و تربیت و آموزش» به اعضای خود شیوه‌های خاصی را برای استفاده از بدن می‌آموزد (Ibid). او در ادامه چنین می‌گوید «سربازهای بریتانیایی... نمی‌دانستند چگونه از بیل فرانسوی استفاده کنند، این موضوع ما را مجبور کرد که هنگام کمک به لشکر فرانسه ۸۰۰۰ بیل را تغییر دهیم و بالعکس» (Ibid). موس طبق این مشاهده ادعا می‌کند که «هر تکنیکی اصطلاحاً لم خاص خود را دارد» که فرد آن را از

۱. مشخص نیست که موس با مشاهده مسلمانان کدام از قسمت از جهان اسلام چنین ادعایی کرده است. به‌هرحال، باید توجه داشت که چنین چیزی در میان همه مسلمانان دیده نمی‌شود.

2. Motor Asymmetry

3. Specificity

جامعه می‌آموزد. به بیان دیگر، این «لم خاص» که در هر جامعه ویژگی‌های خاص خود را دارد و برآمده از شناخت فرهنگی آن جامعه از عمل مربوطه (در اینجا حفاری) است، بی‌تردید به ابزارهای مربوط به آن عمل (بیل، کلنگ و غیره) نیز بسط پیدا می‌کند. از همین روست که بیل فرانسوی از بیل انگلیسی متفاوت می‌شود.

برای ارائه خوانشی شناختی و بدنمند از «تفاوت بیل فرانسوی و انگلیسی» می‌توان از تفسیر (ج)، یعنی «بدنمندی بیرونی شناخت» استفاده کنیم. درباره این تفسیر گفتیم که شناخت فرهنگی و بدنمند صرفاً به سوژه‌ها محدود نمی‌شود بلکه در ابزارها و مصنوعات که ساخته دست این سوژه‌ها هستند نیز بسط پیدا می‌کنند. از همین روست که انسان/جامعه‌شناس شناختی می‌تواند با مطالعه ابزارهای یک جامعه و به‌ویژه با مطالعه تطبیقی ابزارهایی که برای یک عمل مشابه در جوامع مختلف به کار می‌روند به تفاوت شناخت فرهنگی و شناخت بدنمند این جوامع، یعنی تفاوتی که آن‌ها در برقراری نسبت میان ذهن، بدن و محیط از هم داند، پی‌برد.

به بیان واضح‌تر، مصنوعات و ابزارها که بخشی از محیط به‌شمار می‌آیند، در اکوسیستم شناختی حاصل از پیوستگی مغز/ذهن، بدن و محیط دخیل‌اند. به این معنا که هر بار که می‌خواهیم کاری را انجام دهیم به دلیل محدودیت ذهنی‌مان در پردازش داده‌ها، اطلاعات مربوط به آن کار را از نو پردازش نمی‌کنیم بلکه شکل، جنس و نوع ابزاری که به کار می‌گیریم تاحدودی ما را به چگونگی انجام کار مربوطه هدایت می‌کنند. درواقع، ما از ابزارها و شکل آن‌ها برای کاهش بار شناختی‌مان^۱ بهره می‌گیریم. از همین روست که طبق مشاهده موس، وقتی سربازهای بریتانیایی با بیل‌های فرانسوی مواجه می‌شوند، از آنجاکه شکل آن بیل‌ها، به پردازش اطلاعات ذخیره‌شده در ذهن انگلیسی آن‌ها از عمل حفاری کمکی نمی‌کند آن‌ها توانایی انجام کار را از دست می‌دهند و مجبور به تغییر آن‌ها به بیل‌های انگلیسی می‌شوند، ابزارهایی که با بدنمندی شناختی آن‌ها از عمل حفاری تناسب بیشتری دارند و به آن‌ها در بازیابی و پردازش اطلاعات مربوطه ذخیره‌شده در

ذهنشان بیشتر کمک می‌کنند.

به بیان خلاصه، در ساخت و به کارگیری ابزار ما شاهد نوعی درهم‌تنیدگی امر زیستی-روانی/ذهنی و اجتماعی هستیم، از این رو، باید با رویکردی میان‌رشته‌ای و توجه به ساحت‌های ذهنی/شناختی و روانی ابزارها را مطالعه کنیم. در اینجا برعکس نمونه قبل، شاهدیم که چگونه در اکوسیستم شناختی متشکل از سه مؤلفه ذهن، بدن و محیط، این محیط است که به واسطه ابزارها، بر ذهن و بدن ما تأثیر می‌گذارد.

رژه انگلیسی با مارش فرانسوی

موس در توضیح نمونه‌ای از رژه پیاده‌نظام بریتانیا که دارای «گامی بلند با تناوبی متفاوت» از فرانسوی‌هاست نشان می‌دهد که چگونه هر جامعه برای حرکت بدن هیتوس خاصی را در میان اعضای خود ایجاد می‌کند (در اینجا، راه رفتن). طبق مشاهده موس، این تفاوت زمانی آشکارتر می‌شود که قرار می‌شود پیاده‌نظام بریتانیا با مارش فرانسوی رژه برود اما آن‌طور که موس می‌گوید «نتیجه چندان رضایت‌بخش نبود... هنگ انگلیسی‌ها رژه مخصوص خود را حفظ کرده بود اما آن را با ریتمی فرانسوی اجرا می‌کرد... هنگ نگون‌بخت انگلیسی‌های بلندقد نمی‌توانستند رژه بروند. راه رفتن آن‌ها کاملاً عجیب بود... آن‌ها نمی‌توانستند گام‌هایشان را با شیپور نظامی فرانسوی هماهنگ کنند» (P.72).

این نمونه، با تفسیر (ب)، یعنی «بدنمندی فعالیت فرهنگی اجتماعی» مطابقت دارد که طبق آن فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی ما (مانند طرز حرکت بدن) به هیچ وجه در خلأ شکل نمی‌گیرند بلکه به نوعی بسط شناخت فرهنگی ما از بدن و ارتباط آن با محیط است. به عبارت دیگر، میان‌ذهنیت بریتانیایی، هیتوس خاصی از حرکت بدنی هنگام راه رفتن را به اعضای خود تحمیل می‌کند که متفاوت از فرانسوی‌هاست، البته باید توجه داشت که این میان‌ذهنیت خود متأثر از ویژگی‌های بدنی (مثلاً بلندقامت‌تر بودن سربازهای بریتانیایی نسبت به فرانسوی‌ها) است، اما آنچه مهم است این نکته است که میان‌ذهنیت/شناخت فرهنگی یک جامعه در مورد مثلاً نحوه راه رفتن در هیتوس آن‌ها در سایر حوزه‌های کنشی، از رقص و موسیقی گرفته تا استراحت کردن، ایستادن و غذا خوردن آن نیز دیده

می‌شود؛ از همین روست که سربازهای بریتانیایی نمی‌توانند با موسیقی نظامی فرانسوی رژه بروند. مجدداً در اینجا شاهد نوعی ارتباط میان ذهن، بدن و محیط هستیم و این بار این بدن و ویژگی‌های آن است که تأثیر پررنگ‌تری بر محیط و ذهن جامعه دارد. موس در ادامه درباره تفاوت راه رفتن زنان فرانسوی و آمریکایی و اینکه می‌تواند «دختری که در صومعه بزرگ شده است را از نحوه راه رفتن او و مشتهای گره کرده‌اش شناسایی کند» (P.72) توضیحات جالب توجهی ارائه می‌دهد.

تفاوت تکنیک‌های شنا در هر نسل

در همین راستا، موس برای نشان دادن ماهیت اجتماعی هییتوس، به تفاوت تکنیک‌های شنا در میان هم‌نسلان خود و نسل جدید اشاره می‌کند و در توضیحات خود در این باره به استعاره‌ای اشاره می‌کند که تکنیک‌های شنای نسل او را از نسل جدید متمایز می‌کند: «در زمان من شناگران خود را نوعی قایق بخار تصور می‌کردند...» (P.71). این تأکید موس بر تفاوت تصور استعاری از شناگر در میان دو نسل از فرانسوی‌ها با تفسیر (الف) که طبق آن معنای فرهنگی اساساً بدنمند است، سازگار است. موس در اینجا نشان می‌دهد که چگونه استعاره «شناگر به مثابه قایق بخار» که تصویری ماشینی/مکانیکی از شناگر ایجاد می‌کند در نسل جدید از میان رفته است و در نسل جدید به «جنبه‌های روانی» شنا بیشتر توجه می‌شود و می‌گوید از این روست که اکنون «پیش از هر چیز شناگران مبتدی را ابتدا با آب آشنا می‌کنند، ترس‌هایشان را از بین می‌برند و به او اعتماد به نفس می‌دهند» (Ibid). این نگاه موس به شنا به عنوان یکی از تکنیک‌های بدن که به بیان او در دوره‌های مختلف به شیوه‌های متفاوتی آموزش داده می‌شود، دلالت‌گر این مهم است که از نظر موس، تکنیک‌های بدن دارای معنای فرهنگی هستند و از این رو، با تغییر فرهنگ و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی از بدن در هر دوره (استعاره)، آن‌ها نیز تغییر می‌کنند. وقتی شناگر به منزله «قایق بخار» در نظر گرفته می‌شود بی‌شک تکنیک‌هایی که به شناگر آموزش داده می‌شود نیز متفاوت از زمانی خواهد بود که در آن شناگر به عنوان «انسانی دارای ابعاد روانی» تلقی می‌شود که برای آموزش شنا ابتدا باید به او اعتماد به نفس غلبه بر ترس‌هایش

را آموخت. در اینجا نیز مجدداً شاهد درهم‌تنیدگی ساحت زیستی/فیزیولوژیکی شنا با ساحت روانی/ذهنی (شناگر به مثابه سوژه‌ای که باید اعتماد به نفس داشته باشد یا به عنوان یک قایق بخار مکانیکی) هستیم که هر دوی این ساحت‌ها خود برآمده از تصویری است جامعه و فرهنگ از بدن و تعامل آن با محیط دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در چند دهه اخیر، علوم شناختی تلاش کرده است تا با طرح نظریه‌های جدید که برآمده از کارهای پژوهش‌های مختلف در حوزه‌های میان‌رشته‌ای مانند روان‌شناسی شناختی و عصب‌شناسی شناختی است به پرسش رابطه میان ذهن و محیط پاسخ دهد و همان‌طور که در این مقاله گفته شد، رویکرد نظری شناخت بدنمند نمونه‌ای از تلاش‌های اندیشمندان در این راستاست. از سوی دیگر، اگر فرهنگ را بخشی از محیط در نظر بگیریم خواهیم دید که در هر دو حوزه علوم اجتماعی و علوم شناختی پرسش‌های مشترکی در مورد رابطه شناخت و فرهنگ وجود دارند، اما با نگاهی به پیشینه مطالعات میان‌رشته‌ای در این حوزه‌ها متوجه می‌شویم که هنوز زبان مشترکی میان اهالی این دو حوزه از علم به وجود نیامده است و همین امر باعث شده است که بر سر راه برقراری ارتباط میان علوم اجتماعی و علوم شناختی موانعی ایجاد شود. همان‌طور که در بخش بیان مسئله گفته شد، یکی از دلایل نبود این زبان مشترک آن است که مفاهیم پایه در این دو حوزه مطالعاتی (یعنی فرهنگ و شناخت) به شکل‌های متفاوتی در رشته دیگر به کار گرفته می‌شوند. این در حالی است که دو مفهوم شناخت و فرهنگ ربط وثیقی با هم دارند.

به منظور کم‌رنگ کردن مرزهای میان علوم شناختی و علوم اجتماعی در این مقاله تلاش شد تا همگام با اقدامات ارزنده‌ای که جامعه/انسان‌شناسان در چند دهه اخیر در راستای بازخوانی احیاگرانه آثار جامعه/انسان‌شناسی کلاسیک داشته‌اند، مفهوم «هیتوس» با تکیه بر آراء مارسل موس و با توجه به تفاسیر و خوانش‌های موجود از رویکرد نظری شناخت بدنمند مورد بازخوانی شناختی قرار گیرد، با این هدف که نشان داده شود که چگونه هیتوس در مفهومی که موس آن را به کار می‌برد، یعنی نمونه‌ای از «واقعیت

اجتماعی تام» که اساساً پدیده‌ای توأمان فیزیولوژیکی- روانی- اجتماعی است را می‌توان به‌عنوان یکی از حلقه‌های اتصال علوم اجتماعی و علوم شناختی و تأسیس و استحکام رشته‌ای به نام علوم اجتماعی شناختی و به‌ویژه انسان‌شناسی شناختی و جامعه‌شناسی شناختی در نظر گرفت. به بیان دیگر، به نظر می‌رسد هیتوس جزو آن مفاهیمی است که می‌توان در آن رابطه میان ذهن و محیط و به‌ویژه شناخت و فرهنگ را جستجو کرد و به پرسش‌های مشترک میان علوم اجتماعی و علوم شناختی یعنی رابطه میان ذهن و محیط، به‌ویژه فرهنگ، از طریق یافته‌های این جستجو پاسخی درخور داد.

این مقاله تلاش کرد تا با معرفی شناخت بدنمند به‌عنوان رویکردی که بر تعامل متقابل سه مؤلفه ذهن، بدن و محیط در اکوسیستمی شناختی تأکید می‌کند و خوانش هر یک را بدون توجه به دو مؤلفه دیگر غیرممکن می‌داند و هم‌ارز کردن مؤلفه‌های شناخت بدنمند با «سه وجه» واقعیت اجتماعی در دستگاه نظری موس، یعنی، امر روانی (ذهن)، امر زیستی (بدن) و امر اجتماعی (محیط) و نیز با توجه به چهار تفسیر از شناخت بدنمند بر اساس پیشینه پژوهش‌های علوم اجتماعی به بازخوانی مفهوم «هیتوس» در آراء موس با تمرکز بر سخنرانی «تکنیک‌های بدنی» او پردازد. با بررسی نمونه‌هایی از هیتوس در سخنرانی موس، مانند شکار، راه رفتن، حفاری و شنا کردن، بر اساس چهار خوانش از بدنمندی شناخت نشان داده شد که چگونه در هر یک از این نمونه‌ها ما شاهد تأثیر یکی از مؤلفه‌های ذهن، بدن و محیط بر دو مؤلفه دیگر هستیم. البته این ادعا به‌هیچ‌وجه بدان معنا نیست که این سه مؤلفه از هم جدا هستند یا ارتباطی علی- معلولی با یکدیگر دارند بلکه باید با فرض وجود پیوندی دیالکتیکی میان آن‌ها به این رابطه نگریست. با این وجود، در نمونه‌های بررسی شده نشان داده شد که چگونه در بستر همین نوع از پیوند دیالکتیکی گاه یکی از مؤلفه‌ها نقش پررنگ‌تری را در رابطه تأثیری و تأثری بر دو مؤلفه دیگر ایفا می‌کند. برای مثال، در مورد شکار و جادو دیدیم که چگونه فرد به کمک جادو به‌عنوان ساحتی از ناخودآگاه شناختی (ذهن/ امر روانی) بر محدودیت‌های بدنی و محیطی خود غالب می‌شود؛ یا چگونه «بیل‌های انگلیسی/ فرانسوی» به‌عنوان بخشی از محیط (امر اجتماعی) به پردازش‌های ذهنی (امر روانی) برای نحوه حرکت

بدن هنگام حفاری (بدن/امر زیستی) کمک می‌کنند و چنانچه ابزار با هیتوس‌های بدنی و ذهنی/روانی فرد سازگار نباشد محکوم به تغییرند (تغییر ۸۰۰۰ ییل فرانسوی به انگلیسی). به بیان خلاصه، به کارگیری نظریه شناخت بدنمند در تحلیل هیتوس به ما کمک می‌کند تا واقعیت‌های اجتماعی مربوطه را در چارچوب برهمکنش ذهن، بدن و محیط مطالعه کنیم، همان کاری که موس با تأکید بر نگاه سه‌وجهی (امر روانی/زیستی/اجتماعی) به امر اجتماعی انجام داده است.

امیدوارم خوانش شناختی از آراء موس در این پژوهش فتح‌بایی باشد برای بازخوانی شناخت پژوهانه آراء و آثار سایر اندیشمندان کلاسیک در علوم اجتماعی که به اهمیت اکوسیستم شناختی متشکل از بدن، ذهن و محیط در شکل‌گیری رفتارها، باورها و اعمال اجتماعی معتقدند. چنین پژوهش‌هایی به ما کمک می‌کنند تا در جهت جلب نظر پژوهشگران علوم شناختی به امر اجتماعی‌فرهنگی در مطالعه چستی و کارکرد ذهن/مغز و نیز جلب توجه پژوهشگران علوم اجتماعی به اهمیت شناخت در مطالعه چستی امر اجتماعی گام برداریم و با کم‌عمق کردن شکاف میان علوم شناختی و علوم اجتماعی زمینه‌های تأسیس و استحکام پایه‌های علوم اجتماعی شناختی و جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی شناختی را فراهم آوریم.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

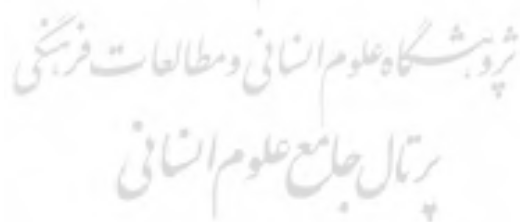
Leila Ardebili

 <https://orcid.org/0009-0007-2022-6751>

References

- Bourdieu, P. (1970). The Berber house or the world reversed. *Social Science Information*, 9(2), 151-170. <https://doi.org/10.1177/053901847000900213>.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brekhus, W., & Ignatow, G. (2017). *The Oxford Handbook of Cognitive Sociology*. Oxford Handbooks.
- Cerulo, K. A. (2015). The Embodied Mind: Building on Wacquant's Carnal Sociology. *Qualitative Sociology*, 38(1), 33-38. <https://doi.org/10.1007/s11133-014-9296-6>.
- Cerulo, Karen A. (2017). Embodied cognition: sociology's role in bridging mind, brain, and body. In W. Brekhus & G. Ignatow (Eds), *The oxford handbook of cognitive sociology*. Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190273385.013.5>
- DiMaggio, P. (1997). Culture and cognition. *Annual Review of Sociology*, 23(25), 263-87. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.263>.
- Fournier, M. (1994/2006). *Marcel Mauss: A Biography*. Translated into English by Jane Marie Todd. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gallese, V. (2003). The Manifold Nature of Interpersonal Relations: The Quest for a Common Mechanism. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, 358(1431), 517-28. <https://doi.org/10.1098/rstb.2002.1234>.
- Ignatow, G. (2017). Cognitive Sociology and French Psychological Sociology. In W. Brekhus & G. Ignatow (Eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Sociology* (pp.137-152). Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190273385.013.8>.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
- Lemonnier, P. (1992). *Elements for an Anthropology of Technology*. University of Michigan Museum.
- Lizardo, O. (2007). Mirror Neurons' Collective Objects and the Problem of Transmission: Reconsidering Stephen Turner's Critique of Practice Theory. *Journal for the theory of social behavior*, 37(3), 319-50. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2007.00340.x>.
- Lizardo, O. (2009). Is a 'Special Psychology' of Practice Possible? From Values and Attitudes to Embodied Dispositions. *Theory and Psychology*, 19(6), 713-27. <https://doi.org/10.1177/0959354309345891>
- Lizardo, O. (2011). Pierre Bourdieu as a Post-Cultural Theorist. *Cultural Sociology*, 5(1), 25-44. <https://doi.org/10.1177/1749975510389714>.

- Lizardo, O. (2017). Pierre Bourdieu as Cognitive Sociologist. In W. Brekhus & G. Ignatow (Eds), *The oxford handbook of cognitive sociology*. Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.31235/osf.io/9fb6h>
- Mauss, M. (1935/1979). *Sociology and Psychology: Essays*. Translated into English by Ben Brewster. London: Routledge & Kegan Paul.
- Mauss, M. (1973). Techniques of the Body. *Economy and Society*, 2(1), 70–88. <https://doi.org/10.1080/03085147300000003>.
- McDonnell, T. E. (2016). *Best Laid Plans: Cultural Entropy and the Unraveling of AIDS Media Campaigns*. Chicago: University of Chicago Press.
- Strand, M., & Lizardo, O. (2015). Beyond World Images: Belief as Embodied Action in the World. *Sociological Theory*, 33(1), 44–70. <https://doi.org/10.1177/0735275115572397>.
- Wacquant, L. (2004). Following Pierre Bourdieu into the Field. *Ethnography*, 5(4), 387–414. <https://doi.org/10.1177/1466138104052259>.
- Wacquant, L. (2013). Homines in Extremis: What Fighting Scholars Teach Us about Habitus. *Body and Society*, 20(2), 3–17. <https://doi.org/10.1177/1357034X13501348>
- Waskul, D., & Vannini, P. (2006). *Body/Embodiment: Symbolic Interaction and the Sociology of the Body*. United Kingdom: Ashgate Publishing.

استناد به این مقاله: اردیلی، لیلا. (۱۴۰۳). مفهوم «هیتوس» از منظر شناخت بدنمند: نگاهی به «تکنیک‌های بدن» مارسل موس، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۱(۱۰۴)، ۱۹۱–۲۱۹. DOI: 10.22054/qjss.2024.81474.2824

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی